

A. Sajti Enikő

A nemzet és az állam diszharmóniája Jugoszláviában a 20. században

A jugoszláv állam szétesését és az azt kísérő véres háborúk okait mára már könyvtárnyi irodalom kísérelte meg elemezni. A külföldi elemzők hosszú ideig csak „*barbarizmust*” kiáltottak, Horvátország a permanens szerb erőszakra és a szerb nemzeti önzésre mutogatott, a nagy vesztes Szerbia sértett, önigazoló pózba merevedett és mindeniben ellenséget látott, Szlovénia pedig csendben, ám annál gyorsabban az Unióba menekült. Idővel az indulatok lassan lecsillapodtak, s megkezdődött a jugoszláv állam drámai, háborúkkal kísért széthullásának szakszerű, elemző vizsgálata. Konferenciák sokaságát tartották itthon és külföldön, szabályos konferencia-turizmus alakult ki a kérdés kapcsán. A pár évvel ezelőtt a délszláv válság kapcsán kiadott bibliográfia több ezer (!) bibliográfiai tételt tartalmaz. Volt, aki a megoldatlan államjogi kérdésekre vezetett vissza a drámai eseményeket, mások inkább a megtermelt nemzeti jövedelem feletti egyenlőtlen osztozkodásban látták a válság alapvető okát, de nem elhanyagolható azoknak az elemzőknek a száma sem, akik az öngazgatási szocializmus strukturális válságaként írták le Jugoszlávia nemzeti államokra történő feldarabolódását, illetve a nemzetközi tényezők 20. század végi váltoásaival hozták azt összefüggésbe. Természetesen sok mindent megtudunk ezekből a szakmailag is egyre elmélyültebb munkákból, de véleményem szerint mindmáig nem sikerült megnyugtató választ adni arra az egyik legizgalmasabb kérdésre, hogy a válságtünetek miért kapcsolódtak össze a nemzetek centrifugális dinamizmusával, miért bizonyultak a jugoszláv állam keretei csupán „*átmeneti szállásnak*” a délszláv népek számára? Előadásom címe nem véletlenül az állam és a nemzet között feszülő diszharmónia problémáját fogalmazza meg – a kérdés szerintem ugyanis az, hogy ezt a kezdettől fogva létező diszharmóniát miért nem sikerült harmóniává, azaz tartós kohéziós erővé „*szelídíteni*”, miért nem sikerült a jugoszlávizmust, számos kísérlet ellenére sem minden délszláv etnikai csoport által elfogadható egységes „*nemzeti kánonná*” formálni?

Előadásomban Benedict Anderson *Elképzelte közösségek* c. munkájában kifejtett gondolatokból indulok ki: a nemzetnek nem az a lényege, hogy milyen valóságosan létező megkülönböztető jegyek alapján tartozunk egy–egy nemzethez (nyelv, kultúra, történelmi tradíció stb.), hanem az, hogy mit *gondolunk* erről. A nemzet tehát elsősorban „*imaginárius*” és nem politikai közösség, egy „*sajátos kulturális termék*”. Azt próbálok meg átgondolni, hogy miért semmisült meg a közös jugoszláv nemzeti gondolatnak mind a négy 20. századi kísérlete, miért nem sikerült az egységes állami kereteket egységes nemzeti gondolatokkal kitölteni?